

Dr. Reuss András dékán:

Teológia a hit és a tudomány feszültségében

Tanévnyitó beszéd az Evangélikus Teológiai Akadémián

Megjelent: Lelkipásztor (67) 1992/11, 355-358.

Előjáróban egy 29 éves lelkészünknek néhány évvel szigorlata után készült írásából szeretnék idézni:

„Ma széltében-hosszában a teológia alkonyát látjuk. Nemcsak a keresztyénség körén kívül állók támadásának és gúnyának a céltáblája, hanem az egyházon belül is közönyösség, sőt elutasítás fogadja. Jelszavakkal intézik el, »Mindez csak elmélet« »Messze áll az élet fölött« »Csak fogalmakkal dobálózik« »Egyszerű hitre van szükség« »Fő a gyakorlat«. ...Azonban soha nagyobb szükség nem volt igazi, élő, harcoss teológiára, mint éppen napjainkban.... Élet-halálharcba kerültünk. ... Újpogány vallásos meggyőződések árasztják el a közéletet, becsempészik magukat az egyházba, meghamisítják az evangéliumot, megfertőzik a hívők gondolkozását. Az evangélium igazsága megköveteli, hogy nyitva tartsuk a szemünket és tisztán meglássuk ezeket a veszedelmeket. Hogyan tudjuk megállni helyünket, ha szélnek eresztjük a teológia szolgálatát? Aki lustaságból hallani sem akar arról a kemény szellemi munkáról, amivel a teológia üzése jár, az elárulja az evangélium ügyét.”¹

Ezek a sorok jól jellemzik a keresztyénség és az egyház mai helyzetét, s azt is, mi a teológia mai helyzete az egyházban. De az idézet nem a mai helyzetet mérte fel, hanem a több mint 50 évvel ezelőttit, hiszen 1937-ben jelent meg a Keresztyén Igazságban, az ifjú lelkészt Urbán Ernőnek hívták.

Mai egyházi viszonyainkra is sokszor elmondható, hogy a *hit* és az *egyház* oldaláról lekezelően bánnak a teológiai tudománnyal. Ugyanakkor olykor az is tapasztalható, erről Urbán Ernő sorai nem tesznek említést, hogy a tudományos teológia lekezelően bánik az emberek hitével. Ismételten tapasztalható, hogy a hitről és a teológiai tudományról mint egymástól teljesen különböző, egymással össze nem férő, sőt egymással ellentétben levőkről beszélnek. Mintha

¹ U. (Urbán Ernő?): Neve, Otto Hennig: Kämpfende Theologie. Theologia militans sorozat. Deichert, Leipzig; 1937. [Könyvismertetés] Keresztyén Igazság 1937. Könyvszemle melléklete, 22. o.

olyan félelem élne, hogy a hitet veszélyeztethetné a tudomány, vagy mintha az igazi tudományosság nem férne meg a hittel.

A hitről és a tudományról vallott ilyen gondolatok ismeretében, s azért, mert ez a teológia művelésének és oktatásának is alapvető kérdése, fogalmaztam meg előadásom témáját: *Teológia a hit és a tudomány feszültségében*. A témát két tételben kívánom kifejtetni. Az első: A hit tudományra törekszik, a második: A tudomány hitre törekszik.

1. A hit tudományra törekszik

1.1. A hit egyre jobban megismeri és meg akarja ismerni tárgyát, mely megragadta (hitbeli és ismeretbeli növekedés).

Hit és ismeret nem hogy ellentétben nincs az Újszövetségben, hanem a hitnek egyenesen velejárója az ismeret. Pál imádkozik a filippiekért, „hogy a szeretet egyre inkább gazdagodjék (bennük) ismerettel [en eginosei] és igazi megértéssel” [pasé aisdései] (1,9), s ennek eredménye a dolgok közötti megkülönböztetés képessége. A végső beteljesedés nagy ígérete, hogy „mindnyájan Istentől tanítottak lesznek” [esontai tai didaktói theon: Jn 6,45; v.ö. Ézs 54,13], hogy a mostani töredékes ismeret egykor eltöröltetik, s eljön a tökéletes (IKor 13,10). Már most, a földi életben is van növekedés abban az értelemben, hogy az ember elhagyja a gyermeki dolgokat. A gyermeki szólást, gondolkodást a felnőtté váltja fel.

A teljesebb Istennel való közösség nagyobb ismerettel jár együtt (IKor 13,11). Az épülés és növekedés az Újszövetségnek ismételtén visszatérő kifejezése, amely a tudományt is magában foglalja, hiszen nemcsak lakik az ember szívében hit által, – hanem egyre jobban meg is ismeri (Ef 3,19). Krisztusban egyre inkább felfogja (Ef 3,18) „Krisztusnak minden ismeretet meghaladó szeretetét” (Ef 3,17).

Nem elhanyagolható szempont természetesen az sem, hogy *a hit bizonyosságot akar*. Mielőtt azonban erre kitérnénk, hangsúlyozni kell a hit megismerésére, tudományra való törekvésének önmagában való értékét. A hit nem elvakultságot jelent, hanem éppen számvetést, mint a toronyépítőé, vagy a hadba indulóé, vagy mint az apostolé, aki szenved, de nem szégyelli, mert tudja, kiben hisz (2Tim 1,12). Azt szokták tartani, hogy elsősorban a bizonytalanság és a kétkedés hajtja a megismerésre, tehát valamilyen módon támaszkeresésnek vagy pótléknak tekintik. Pedig *a hit velejárója a megismerés törekvése*. Számunkra szokatlanul, mégis

megragadón fogalmazza meg ezt az egységet a skolasztika nagy alakja, Canterbury *Anselmus*, amikor így vall: „mert bizonyosságunk van a hitben, azért éhezünk a mélyebb megértésre”. És: „Mulasztás az, ha nem törekszünk jobban megismerni azt, amit hiszünk, miután megerősödtünk a hitben”.

Anselmust Urbán Ernő több mint 50 évvel ezelőtt elfogadott doktori értekezése idézi.² Hadd idézzek ebben az összefüggésben *Szabó Lajos* két héttel ezelőtt elfogadott értekezéséből is: „A keresztyénség nem vallásos infantilitásból táplálkozik, hanem tudatos küzdelem a tanulásban egy egész élet folyamán.”³

Ez a megismerés, a hitnek ez a törekvése nem azonosítható az ember egyetemes kíváncsiságával vagy abbéli törekvésével, hogy a hitet és az értelmet összhangba hozza. A megismerés Isten ajándéka és parancsa egyszerre.⁴ Szabó József szép képével: „A reformátori teológia kertjében nem árnyas fák vannak, melyeknek hús terebélye kellemes nyugalmat ígér. *Ásót* nyomnak ott a kezünkbe, hogy viaskodó munkával *együtt* dolgozzunk.”⁵

1.2 A hit nem kapcsolja ki az ember értelmét, hanem szolgálatba állítja (gondolkodás és misszió).

Isten cselekvése és szeretete az embert a maga teljes valóságában szólítja meg és érinti, ezért az *egész embert* mozgatja meg, tehát értelmét és gondolkodását is.

Az égő csipkebokornál Mózes kérdése, „ha majd elmegyek Izrael fiaihoz, és azt mondom nekik: a ti atyáitok Istene küldött engem hozzátok, és ők megkérdezik tőlem, hogy mi a neve, akkor mit mondjak nekik?” (Imóz 3,13) – meggyőződésem szerint nem a hitetlenség vagy a kétkedés kérdése, hanem éppen az engedelmeskedni kész gyakorlatias emberé.

Amikor Pál apostol azt mondja, hogy „a hit tehát hallásból van” (Róm 10,17), akkor ez azt jelenti, hogy „a hallás révén képet alkot magának értelmünk. Nem az értelem tevékenysége hozza létre az emberben a hitet, de nincsen hit e kép nélkül” (Anselmus).⁶

Még a legkevésbé az értelemhez szóló karizmatikus jelenséggel, a nyelveken szólás ajándékával kapcsolatban is, 1Kor 14-ben Pál arra hívja az ajándékban részesülőt, hogy

2 Krisztus keresztye. 84. és 85. o.

3 47. o. in: Szabó Lajos: A tanítás szolgálata a gyülekezetépítés tükrében. Teológiai doktori értekezés. Budapest, 1992. 183. o. (Írógépellt kézirat.)

4 Vö. Urbán Ernő, i. m., 85. o.

5 Szabó József: A reformátori teológia és a gyakorló lelkész. Lelkipásztor 1937-38, 219-222.

6 Vö. Urbán Ernő, i. m. 85. o.

imádkozzék a magyarázat ajándékáért is (13). Elmarasztalva említi a nyelveken szólót, hogy értelmét nem használja (14). Önmagáról úgy beszél, hogy imádkozik lélekkel, de értelemmel is, s ugyanígy dicséretet mond lélekkel, de értelemmel is (15). A csak lélekkel mondott dicséretre az avatatlan nem tud áment mondani, mert nem érti a nyelveken szólást (16), így nem is épülhet belőle (17). Ezért a gyülekezetben inkább *akar öt szót szólni értelemmel*, mint tízezer szót nyelveken (19).

Az élő Istenről bizonytságot tenni, Isten ígéjéről és a hit tartalmáról igenis *lehet, de kell is értelmes szavakkal számot adni*. Igenis el lehet mondani értelmes szavakkal és belátható módon, mi az, ami egyezik, vagy ellenkezik Isten akaratával. Éppen ez az a számadásra, apológiára (!) való készség, amelyet Péter első levele is mindenki irányában minden keresztyén feladatává tesz (1Pt 3,15).

Nem kell pusztán kívülről kapott parancs teljesítéseként felfogni ezt a számadást. Az evangélium kincsét, az Isten szeretetét az ember semmiképpen sem képes magába zárni, hanem „aki ... csak egy kissé megízlelte, az soha nem tud eleget írni, beszélni, gondolkodni, hallani róla, mert élő víz forrása az, az örök életre, ...” (Luther).⁷

Hallani, írni, beszélni, gondolkodni: kommunikálni úgy lehet, – akár a teológia tudományának önálló művelőjéről, akár a hit dolgaival foglalkozó hívőről van szó –, ha gondolatainknak van követhető menete. Ha mások által is belátható érveket sorakoztatunk fel. Ha egyértelműen számot adunk forrásainkról és korlátainkról.⁸

Ez az, amit most megvédett doktori értekezésében Szabó Lajos úgy említ, mint a *közérthetőség* és a *nyilvánosság* igényét. A lehetőség megadását az érdeklődők és kívülről érkezők számára.⁹ Állítását igen határozottan fogalmazza meg: „Ha egy irányzat ma a külső és belső ember- és világismerettel nem akar számolni, a szentírási gyakorlattól szakad el.”¹⁰ Végzetesnek találja, ha a gyülekezetben a teológiai felkészületlenség, a bibliai megalapozottság hiánya vagy az általános elméleti érdektelenség a jellemző. Bajnak tartja, ha a 20. század gondolkodó embere szellemileg alultápláltságra van kárhóztatva nyilvános keresztyén alkalmakon.”¹¹

7 A keresztyén ember szabadságáról, 33. o. in: Pröhle Károly: Luther Márton négy hitvallása. Evangélikus Sajtóosztály: Budapest, 1983. 323. o.

8 Vö. Urbán Ernő: Miért van szükségünk filozófiára? *Lelkipásztor* 1942-43/5, 194-200.

9 11-12. o. Szabó Lajos: A tanítás szolgálata a gyülekezetépítés tükrében. Budapest, 1992.

10 Uo. 83. o.

11 Uo. 27. o.

1.3 A hit úgy akar bizonyosságot, hogy szembenéz az igazsággal.

Látva, hogy a Szentírás bizonyságtevői a kételkedést, az ellenérveket vagy éppen a szentek bűneit nem takargatva szóltak, *meglepő a mai keresztyénségben olykor tapasztalható vonakodás a hit szempontjából kritikus kérdésektől.* A keresztyén hitnek az a jellemzője, hogy tudatosan elhagy valamit Krisztus követésének a kedvéért. S nem azért, mert naiv, hanem azért, mert számot vetett: szembenézett előnnyel és hátránnyal, láthatókkal és láthatatlanokkal, elmúlóval és örökkévalóval, emberi utakkal és az Isten útjával. Keserves lecke, ha az emmausi tanítványok módjára (Lk 24,21) meg kell szabadulni a hitnek valamely hamis vonásától. Szükséges és üdvösségen azonban, ha azzal jár, hogy nem az elképzelt, hanem a valódi Krisztust, a valódi Istent látja meg az ember.

Az igazsággal *a hit a teológiai munka során szembesül.* A teológia feladata, hogy feltárja és ismételten végiggondolja a kinyilatkoztatást a Krisztusban kapott isteni ajándék tartalmát és nagyságát, „szélességét és hosszúságát, magasságát és mélységét” (Ef 3,18), segítsen kigyomlálni a hitből mindazt, ami Isten igéjével meg nem egyezik, ami hamis, ami emberi, ami megalapozatlan.

Az igazsággal, a teljesebb igazsággal való szembesülésnek elengedhetetlen eszköze a beszélgetés a vita, elsősorban a *kortársak párbeszéde*, de eleven egyházi élet csak ott képzelhető el, ahol fenntartják a „szentekkel”, „a már elhunyt és Isten közelében szolgáló szentekkel”¹² a beszélgető kapcsolatot. Mert „mennél több nagy theologiai gondolkodóval ismerkedünk meg, annál kevésbé merevedünk meg saját felfogásunkban és rozsdásodunk be egyéni nézeteinkbe, annál kevésbé vitatgatjuk a magunk igazát, hanem inkább annál rugalmasabbá, hajlékonyabbá és mozgékonyabbá válnak gondolataink, hogy nyomon követhessük az ige üzenetét”.¹³ Ezért „nemcsak az egyház tanítóinak és gyülekezeti lelkipásztorainak, hanem az egyház élő és öntudatos tagjainak is szükségük van arra, hogy letelepedjenek az egyetemes keresztyén anyaszentegyház nagy bizonyságtevőinek és keresztyén gondolkodóinak lábához”.¹⁴

Az igazsággal való szembenézés elengedhetetlen eszköze a keresztyén hit külső kritikusaival folytatott párbeszéd. Ha a keresztyénségnek nincsenek ellenfelei, vagy ha nem látja meg szellemi ellenfeleit, és nem kész velük szemben vitára és párbeszédre, az előbb utóbb

12 Urbán Ernő, i. m. 297. o.

13 Uo. 289-290. o.

14 Uo. 297. o.

megerőtlenedéséhez vezet. A pogányok szavát, akik népe miatt káromolják Isten nevét (Róm 2,24), a hitnek mindig meg kell hallania, s válaszolnia kell rá szívbeli bűnbánattal és tanítással.

Közbevetés

Három év óta, elkészültétől, mindennapos örömünk Akadémiánk új épülete, mely megcsúfolva kishitúséget, Istennek hála kicsinek bizonyul: hallgatói létszámunk megduplázódott.

Intézményünk egyetemi rangot kapott. Ezeknek a kihívásoknak tanulmányi rendünk korszerűsítésével, áttekinthetőségével, következetes érvényesítésével, újabb stúdiók bevezetésével, további előadók bevonásával, *tudományos munkánkkal szembeni igényességgel kívánunk megfelelni.* Komolyan megfontolandónak tartom az ötéves képzési idő felemelését: szükséges lenne ez, akár a nyelvi követelményeket nézzük, akár az önálló munkára való képességet kívánjuk.

Idén folytatódik nappali tagozaton a *hittantanárok képzése.*

A nyáron a Világbank támogatásának elnyerésével ökumenikus alapon *posztgraduális* tanfolyamot szerveztünk, s ezeket a tanfolyamokat az elkövetkező nyarakon is szeretnénk megszervezni.

A tudományos utánpótlás képzése és a teológiai közélet megteremtése érdekében *szervezett doktori kurzus tartására is szükség lenne.*

Az új politikai és gazdasági helyzetben megnehezült a tudományos könyvek és folyóiratok beszerzése. Hálásak vagyunk azoknak, akik az elmúlt esztendőben alapítványokat tettek a hallgatók támogatására, – most olyan alapítványtevőket is várunk, akik *könyvtárfejlesztésre adományoznak.* A hazai lehetőségeket is jobban ki lehetne használni például a *református* és *evangélikus* akadémiák jegyzeteinek kölcsönös cseréjével.

Nyugalomba vonuló idős lelkésztársaink, de minden evangélikus, aki teológiai könyvet, külföldi vagy hazai teológiai folyóiratot hagy Akadémiánk könyvtárára vagy ajándékoz a szolgálatba lépőknek, hasznos segítséget nyújthat.

2. A tudomány hitre törekszik

2.1. A tudomány nem kerülheti ki a személyes viszonyulás kérdését.

Luther írja egy helyen, hogy a korábbi (skolasztikus) teológusoknak a Szentírásban való spekulálgatása csupa hivalkodás és az emberi észnek tornája, s ilyen kemény szavakkal jellemzi őket: *fráziskergetés és fantáziafaragás*, vagy a (misztikus teológia) „a szójátékok tömkelege”. *Az igazi teológia gyakorlati teológia, amely azt mondja: „Higgy Jézus Krisztusban és tedd meg mindazt, ami a kötelességed.”*¹⁵ Ezért tud Luther olyan élesen fogalmazni, amikor azt írja: „*Élettel, sőt halállal és kárhoytatással*, nem pedig megértéssel, olvasással és spekulációval lesz az ember teológus”.¹⁶

A teológiai hozzáértésről (kompetenciáról) írott egy mai vitacikk szerzője úgy említi a teológia nagy tanítóit, mint akik arra indítottak, hogy a teológia tárgyának és tartalmának „kitegyük magunkat, általuk érleljünk, azok csiszoljanak, belénk hasítsanak, s így velük összenőjjünk”.¹⁷

Minden tudomány műveléséhez valamilyen módon hozzátartozik egyfajta *szenvedély*: a tudóst lebilincseli az a tárgy, az a téma, amivel foglalkozik. A teológiai tudomány művelésétől is elválaszthatatlan a személyes kérdés: amit jelentősnek, legfontosabbnak kell tartanom a tudomány oldaláról, mit jelent nekem, hogyan viszonyulok hozzá, ... Hiszen Istennek az egész világ iránti szeretetéről úgy gondolkodni, hogy abba ne értsem bele saját magamat is, – a Krisztus Keresztjén minden ember számára szerzett megváltást úgy hirdetni, hogy az nem érint engem, – az egész emberi nem elesettségéről úgy beszélni, hogy én kivétel vagyok; fából vaskarika, értelmetlen, üres szó. *Ezért maga a teológiai tudomány szembesít a hit kérdésével.* Maga a tudomány emlékeztet, hogy hit nélkül hiteltelen a teológiai tudásunk. A teológiai munka és tudás akkor mélyül el igazán, ha együtt jár azzal a személyes megszólítottsággal és elkötelezettséggel, amit hitnek nevezünk.

15 És Luther mondotta...Heinrich Stuhmann: „Und Luther sprach“ című gyűjteményéből közli: Dörmer Frigyes. Lelkipásztor 1936-37, 460-461.

16 „Durch Leben, vielmehr durch Sterben und Verdammnis, nicht durch Verstehen, Lesen und Spekulieren wird man Theologe“. WA 5. 163. 28s; idézi: Schwarzwäller. Lutherische Monatshefte 1990/1, 32. o.

17 „sich ihnen auszusetzen, an ihnen zu reifen, sich an ihnen zu reiben, sich von ihnen betreffen zu lassen, in und mit alledem mit ihnen zu verwachsen“, v. ö. Schwarzwäller, Klaus: Nur noch hantieren und reproduzieren? Kritik der Grundsätze zur theologischen Ausbildung. Lutherische Monatshefte 1990/1, 29-34. o.

Kereken 900 év távolából hangzik Anselmus megállapítása: „Csak úgy láthatjuk meg, hogy mi a hit, hogy Isten ajándékozásából hiszünk, szeretünk és élünk.”¹⁸

Ez a hit, ez az engedelmisség, az Istenhez és egymáshoz tartozás tudata a teológiát ugyanakkor egyházi tudománnyá is teszi. „A teológiai munka vagy kimondottan egyházi funkció, vagy pedig semmitérő intellektuális időtöltés” – amint Barth nyomán *Szabó József* megfogalmazta.¹⁹ Soha nem feledhetem, hogy ami engem megérintett, az minden embernek szól. Senkit, semmilyen indokkal ki nem rekeszthetek Istennek minden emberre vonatkozó igényéből és minden embernek szóló szeretetéből.

2.2. A tudomány nem rázhatja le a hit kritikai funkcióját.

Nemcsak a tudomány vizsgálja és veti az ige kritikája alá a hitet, hanem *a hit is vizsgálja a tudományt*. Nem lépi-e túl korlátait? Nem reked-e meg .elméleti magyarázatoknál, megfélekedve arról, hogy *Isten ismerete életfolytatással jár? Nem próbálkozik-e azzal, hogy Isten helyét elfoglalva, önmaga legyen a mérték*, ahelyett; hogy alávetné magát az igazság mértékének? Nem kaptja-e el magát a tudomány, megfélekedve arról, hogy *Isten nagyobb a mi szívünkénél*, s Ő az, aki mindent tud? A tudomány nem veheti félvállról azt, amivel foglalkozik. Éppen a hit tudása, a teológia fejezi ki az ember valódi mivoltát és helyzetét a világban. Helyeselni és kívánni kell, hogy *a keresztyének gyermeki hite mindig újra kérdőjelezze meg a tudomány eredményeit. A teológiának mindig késznek kell állnia arra, hogy a hit firtató kérdéseire számot adjon.*

Urbán Ernő 1941-ben megjelent doktori értekezésében kifejezetten kérte az „*igazságos, sőt szigorú* bírálatot”: „A gyerekcipőben járó magyar theológia minden eddigi termését dédelgették, óvták a bírálat élesebb szellőjétől. Ennek a kezdetleges állapotnak véget kell vetnünk és örülnék, ha éppen könyvemmel kapcsolatban indulna meg és pezsdülne meg a bírálat munkája: Jobban előbbre viszi ez az evangélium szolgálatának ügyét, mint az udvarias elnézés, vagy felületes dicséret.”²⁰

18 Vö. Urbán Ernő. i. m. 88. o.

19 Szabó József: A reformátori teológia és a gyakorló lelkész. Lelkipásztor. 1937-38, 219-222.

20 Urbán Ernő. i. m. 295. o.

Közbevetés

A tudományosság igénye mellett sem szeretnénk eltávolodni a hittől. Nem szeretnénk, ha Akadémiánk tanárai és hallgatói, távolabb kerülnének a gyülekezetektől, a hittan-tanárok az iskoláktól.

Hálásak vagyunk azért, hogy a gyülekezetek imádságaikban és adakozásukban szeretettel hordozzák a teológiai képzés ügyét.

Éppen a gyülekezetek igénye készítette Akadémiánk tanári karát arra, hogy meghirdesse a *levelező hitoktatói és hittantanári tagozatot*, melynek első féléve egy héttel ezelőtt kezdődött meg.

A hit dolgaival kapcsolatos tudás igénye elevenen él a közvéleményben, ezért fel kellene mérni a *bibliaiskolai* képzés megindításának lehetőségét is.

Hallgatóink diákok, de szívbeli vágyunk és törekvésünk, hogy *evangélikus teológusok* legyenek, akik nemcsak foglalkoznak ezzel a tudománnyal, hanem akiknek egész életvitelét meghatározza az, amivel foglalkoznak.

3. A teológiának a tudomány és a hit feszültségében mindig számot kell vetnie azzal, hogy tárgya, akiről szól, akire irányul, nem élettelen tárgy, hanem az élő Isten.

A teológia sem úgy mint hit, sem, úgy mint tudomány, nem élettelen tárggyal foglalkozik, hanem a cselekvő és szerető Istenről tesz bizonyosságot, aki tervez, cselekszik, ajándékozik, szeret, küld és megítél.

Luther – a Római levél magyarázatában – megkülönböztette a tanításra való felkészültséget és a tanításra való elhívást, s hangsúlyozta, hogy mindkettőre szükség van. „Vétkeznek Isten ellép, kik tanítani akarnak, holott ők maguk nemcsak tanulatlanok, – ami még elviselhető lenne, – *hanem a tanítás kegyelmi ajándékát is nélkülözik*. Mert nem elég a készültség és értelmesség, hanem Isten ajándéka is kell ahhoz, hogy valakit Isten a tanítás szolgálatára valóban kiválasszon. Most azonban mindenképpen *hajlandók* vagyunk az egész világot tanítani, holott magunk sem értjük, amit tanítunk és ha megértjük is, hiányzik Isten kegyelme és megbízása, melyen a küldés joga alapul...”²¹

21 A szolgálat és tanítás ajándéka. Luther: A Római Levél magyarázatából. Lelkipásztor 1936-37, 380-381.

A teológiának vállalnia kell, s nem feloldania a hit és a tudomány feszültségét. A teológia feladata, hogy emlékeztessen: a keresztyén hit, az üdvösséges hit nem akármire vagy akárkire irányul, hanem csakis az értünk meghalt és feltámadott Krisztusra. A teológia feladata, hogy emlékeztessen: a puszta ismeret; mely elzárkózik attól, hogy elkötelezze magát és életté váljék az emberben, önámítás és semmire sem jó. Akár a tudomány, akár a hit szenved rövidséget, a teológia nem teljesíti feladatát. Kettős tevékenységében, hitre és tudományra törekedve, a teológia az egy szükségesről tesz bizonyosságot: Isten ajándékáról Krisztusban.